

Seria de autor

•

VLADIMIR BEȘLEAGĂ

Vladimir BEȘLEAGĂ s-a născut la 25 iulie 1931, în satul Mălăiești, din Grigoriopol, RASSM. După absolvirea școlii medii din satul natal (1950), urmează Facultatea de Litere a Universității de Stat din Chișinău (1955), apoi doctorantura la aceeași instituție (1958), lucrând la o teză despre proza lui Liviu Rebreanu, fără a o termina totuși, din cauza cenzurii comuniste a vremii. Timp de mai mulți ani este angajat la diverse publicații periodice, apoi se consacră muncii literare. Debutează în 1963, cu culegerea de nuvele *La Fântâna Leahului*. În 1966, publică romanul de factură modernă, pe linie proustiană & Faulkneriană, *Zbor frânt*, considerat unul dintre cele mai importante romane ale literaturii române din Basarabia din secolul al XX-lea. În 1969-1970, scrie poemul epic *Noaptea a treia*, rămas în sertar până în 1988, când vede lumina tiparului cu titlul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine*. Urmează alte romane: *Acasă* (1976), *Ignat și Ana* (1979), *Durere* (1979), *Sânge pe zăpadă* (1985; primul dintr-o trilogie consacrată lui Miron Costin), *Cumplite vremi* (volumul II al trilogiei).

Figură marcantă a Renașterii naționale din anii 1988-1989, este deputat în primul Parlament al Republicii Moldova, care adoptă Declarația de independență. După 1990, i se reeditează mai multe scrieri; totodată, bibliografia autorului se completează cu noi titluri: *Țipătul lăstunului* (2006), *Hoții din apartamente* (2006), *Dirimaga* (2009), *Voci* (2013) ș.a.

În seria de autor Vladimir Beșleagă la Editura Cartier au apărut: *Țipătul lăstunului* (2006), *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar (RSSM: 1956-1963)* (2008), *Vasile Coroban. Omul de spirit* (2010), *Viața și moartea nefericitului Filimon* (2013), *Zbor frânt* (2013), *Tata Vasile în 73 de episoade și XIV scrisori* (2016).

„Abordarea romanului istoric... ține de aceeași strategie a scriitorului de a se sustrage „doctrinarismului realist-socialist”... Aceste pânze scot în evidență remarcabila disponibilitate a autorului de a plămui personaje artistice pe baza unor personalități istorice concrete (cea a domnitorului Moldovei Constantin Cantemir, tatăl lui Dimitrie Cantemir, și cea a cronicarului Miron Costin), de a reinterpretă la modul „hagiografic” cronici, izvoade și documente ale medievalității istorice românești, fapte și întâmplări de la curțile voievodale.”

Arcadie SUCEVEANU

CARTIER POPULAR

Vladimir BEȘLEAGĂ

Cumplite vremi

ROMAN ÎN TREI CĂRȚI

II (2)

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate online pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Nobles și pe cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel./fax: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md

Colecția *Cartier popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu

Editor: Gheorghe Erizanu
Lector: Dorin Onofrei
Coperta: Vitalie Coroban
Credit fotografic: Igor Schimbător
Design/tehnoredactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Vladimir Beșleagă
CUMPLITE VREMI
Ediția a IV-a, iulie 2017

Ediția I a apărut, în 1985, la Editura Literatura Artistică, cu titlul *Sânge pe zăpadă*;
ediția a II-a (incompletă) a apărut, în 1990, la Editura Hyperion, cu titlul *Cumplete vremi*;
ediția a III-a (incompletă) a apărut, în 2003, la Editura Litera.

© 2017, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale
și editat cu contribuția Ministerului Culturii.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Beșleagă, Vladimir.

Cumplete vremi: Roman în trei cărți/ Vladimir Beșleagă; cop.: Vitalie Coroban. –
Chișinău: Cartier, 2017 (Bons Offices) – ISBN 978-9975-86-178-6. –
(Colecția „Cartier Popular”/ coord. de Gheorghe Erizanu, ISBN 978-9975-79-891-4)
(Seria de autor, ISBN 978-9975-86-039-0).

[Vol.] 2(2). – 2017. – 576 p. – 500 ex. – ISBN 978-9975-86-181-6.

821.135.1(478)-31

B 50

CARTEA A DOUA

Capitolul al doisprezecelea

După ce înnoptă la bunul și vechiul său prieten, starostele C., în orașelul O., apoi, a doua zi de dimineață, vreme de câteva ceasuri, fu dus să vadă crescătoria de cai și o alta, de păsări rare, cum ar fi păunii și fazanii, ce se afla în mijlocul unei neșpus de frumoase dumbrave, unde și luă prânzul bogat și gustos, după o scurtă odihnă, la care, de fapt, nici nu avea dreptul, preacinstitul pan Marek Matczyński, sfetnicul de taină al Măriei Sale Craiului, purcese mai departe la drum, deși vremea nu era prea potrivită, fiind căldură mare, și Domnia Sa destul de obosit de zilele petrecute în călătoria pe care o făcea, plecând de la Cracovia. Iar dacă e să fim mai lămuriiți, vom adăuga că pornise la drum încă de miercuri pe la amiază și iată că era pe sfârșite cea de-a treia zi, iar până la Żólków, unde se aflau moșiile crăiești, mai rămâneau încă vreo zi-două, căutând cât de repede va înainta. Călătorea pan Matczyński de unul singur în caleașcă, astfel că avea chip să se mai întindă pe-o coastă, pe perna nu prea moale, ca să ațipească măcar un minut-două, dar vezi că nu-și putea îngădui atare lucru, fiindcă drumul era în așa stare, încât numai de hodină nu-i ardea. Și nu de aceea că ar fi fost plin de hopuri și gropane, de treceri grele și cu primejdie peste pâraie și râuri, prin vaduri și peste poduri nu prea de nădejde – erau destule și de astea! –, ci pentru că locurile și așezările pe unde trecea și pe care le străbătea înfățișau ochilor priveliști dintre cele mai jalnice, cu adevărat de plâns, și asta pe măsură ce se apropia de frun-

tariile de miazăzi-răsărit ale Crăiei, pe unde trecuse vârtejul cel nimicitor al sălbaticilor și sângeroșilor tătari...

Era pan Marek Matczyński un bărbat bătrân acuma, de mult trecuse de cincizeci și se apropia de șaizeci, din care ani cei mai mulți îi petrecuse în bătălii și războaie, și n-ar fi trebuit să se mire prea mult de atare lucruri, dar vezi că satele năpăstuite și târgușoarele dărâmate nu-l lăsau rece nici pe Domnia Sa. Când ajungea pe vreun deal sub care se așternuse cândva un sat înfloritor, ori un târgușor bogat, ori un oraș mai-mare, care însă, de curând, fusese călcat de hoardele celor cu ochi înguști și cu cai iuți, purtând cojoace cu mițele în afară fie iarnă, fie vară, poruncea vizitiului să oprească, cobora, ajutat de careva dintre însoțitorii săi – după el veneau vreo opt-zece oșteni voinici, călări, în straie obișnuite însă, fără de strălucire, ca să nu atragă prea mult luarea-aminte a celor pe care-i întâlneau în cale, iar însuși pan Matczyński era îmbrăcat tot așa, într-o pelerină neagră de călătorie, fără însemnele dintotdeauna ale marelui dregător al curții crăiești, și asta pentru că așa i se cerea să călătorească, neștiut și necunoscut de prea mulți –, se îndepărta până mai încolo, pe zare, pe un loc înalt, pe un tăpșan, și se uita la acele case, la acele ulițe, la acele ziduri, și vedea ca aieveau viforul vrăjmașilor ce trecuse pe acolo, auzea ca aieveau chiote războinice, tropotul cailor, vedea luciul sulitelor purtate în cumpănă, auzea țipetele deznădăjduite ale celor fugari, urmăriți, spintecați, înțepați, vedea vâlvătaiele de flăcări ce izbucneau ici-colo, apoi se lățeau și învăluiau, casă după casă, mahalalele, prefăcând în scrum tot ce li se nimerea în cale... Adevărat, apucaseră a trece câteva luni de la acele mari nenorociri ce se abătuseră peste aceste locuri și, în alte vremi, s-ar fi ridicat totul la loc din cenușă, pământul ar fi fost curățat și spălat de urmele cele grele, de data asta însă totul rămase așa cum a fost, și lumea nu se mai întoarse pe la

lăcașele vechi ca să le refacă, să le dreagă și să se așeze iar la trai, și asta din pricina că marea primejdie se putea prăbuși iarăși asupra bieților lăcuitoari, asupra satelor și așezărilor lor, iar chiar de se întorseseră unii, aceia se așezau mai mult prin adâncuri dese de păduri, pe culmi nalte de dealuri, de unde ar putea prinde mai ușor de veste de apropierea celor sălbatici vijelii, ca să ia drumul pribegiei, să scape cu fuga, că altă cale de a-și păzi viața și avutul bieții localnici nu vedeau.

O umbră trece peste chipul lui pan Marek, care, oprind, coboară și, zărind mai încolo o piatră veche, acoperită cu mușchi, ce ieșea dintre spicele sure de mohor, pornește spre ea, fie să se așeze, ca să se odihnească un pic, fie să vadă cum de s-a pomenit ea aici, pe culmea acestui dâmb. E încălțat în cizme cu tureatca naltă, de călătorie, îmbrăcat cu un jupan albastru, până sub genunchi, iar sabia lungă ajunge cu vârful tecii la pământ și, din când în când, scoate un sunet sec, scurt, înăbușit. Pan Matczyński duce mâna la strajă, o ridică ușor, ca să nu se bălăbănească pe jos, și, în vreme ce înaintea-ză prin iarba naltă și deasă spre acea pată albă, se vede năvălit de gânduri și amintiri ce-i împânzesc vederea lăuntrică cu priveliști și chipuri din vremi de mult trecute, care se întâlnesc cu altele, de mai încoace, de mai târziu, și apoi cu cele de mai deunăzi, când își luă rămas-bun de la Luminăția Sa Craiul, pentru a purcede la drum...

Acest Marek Matczyński era dintr-un neam de șleahlici vechi, nu prea avuți și nu prea cunoscuți, de spiță mai joasă, însă oștean bun și viteaz, de aceea fu luat în seamă de hatmanul Ioan Sobieski, apropiat de casa lui și făcut bun prieten. Fusesse asta cu mai bine de treizeci de ani în urmă, când erau tineri, și unul, și celălalt, și când se avântau amândoi cu oștile împotriva turcilor și tătarilor care tulburau fruntariile de miazăzi. Iată, pe aceste locuri, au călcat de atâtea ori copi-

tele cailor lor, fie urmărind pe vrăjmaș ori retrăgându-se în fața puterii lui covârșitoare. Atâția bravi prieteni au căzut pe aceste locuri, apărând sfântul pământ al țării; sângele lor a scaldat țărâna, din carnea lor au crescut aceste ierburi grase și nalte prin care își poartă acum pașii potoliți pan Marek, iar oasele lor au fost acoperite cu țărână și frunze uscate, încât, dacă ai da cu vârful sabiei, le-ai vedea ieșind albe la lumina soarelui fierbinte de vară.

...Așa trece gloria lumii, se gândește pan Matczyński, după cum ziceau vechii latini. Așa trece și viața omului, fără să bagi de seamă... Și cinstitul sfetnic al Luminăției Sale Craiului oftează. Ajunge la o piatră ce abia se vede dintre spicele sure de mohor, pune piciorul pe ea și cearcă s-o miște din loc, dar piatra nu se dă. Atunci se întoarce și se așază pe ea, sprijinindu-și mâinile pe genunchi.

Când se duse, înainte de plecare, să-și ia rămas-bun de la luminatul Crai, îl găsi palid la față și răsuflând cam greu, ceea ce era din cale afară, deoarece, chiar la acești ani, măritul Crai se ținea bine și, chiar de avea uneori clipe de slăbiciune, de neputință omenească, n-o vădea și se purta întotdeauna cum se cuvine să se țină un ocârmuitor ce poartă pe frunte pecetea binecuvântării și bunăvoinței cerești. Intră pan Matczyński pe ușa tainică, pe unde doar mărita crăiasă și prinții aveau dreptul să intre, și, când păși în încăperea largă, cu ferestre nalte, în care Luminăția Sa își petrecea cele ceasuri de cugetare, de adunare și limpezire a gândurilor, în prima clipă nu-l văzu și se gândi că nu este acolo, că e odaia pustie, și cinstitul sfetnic se pierdu cu firea, ceea ce iarăși era un lucru din cale afară, pan Matczyński fiind un om tare de felul lui, cumpătat și stăpân pe sine în orice împrejurări, cât de grele și nelămurite s-ar nimeri. Plecă deci, capul, ca să nu pară necuviincios, și așteptă să dea glas mai întâi însuși

Luminăția Sa – când cuteză să intre, o făcu numai pentru că era încredințat că Riga este acolo; afară de-asta, se știa așteptat, fiindu-i făcută chemarea și seara în ajun, și repetată, chemarea, la începutul zilei, iar apoi și a treia oară făcută, prin valetul trimes anume –, dar, spre marea sa mirare și nedumerire, tăcerea urma să stăruie, tot mai mult, tot mai îndelung, și atunci pan Matczyński îndrăzni să ridice ochii și să se uite înspre masa cea lungă și largă, încărcată cu hârtii, cărți, sfeșnice și chipuri cioplite din lemn și marmură, unde era deprins să-l găsească pe Luminăția Sa.

Dar nu era.

Scaunul cu spetează naltă se afla gol. Și lumina ce cădea de la ferestrele nalte se așternea asupra mesei, asupra podelelor de lemn împodobit, acoperite cu covoare lungi, roșii, cu închipuiri de grădini fantastice, iar în fața mesei – cu acvila ce calcă în picioare și sparge cu clonțul un turban cu o semilună în frunte. Avea acea odaie nespus de încăpătoare și alte uși tainice, și cinstitul pan se gândi că, poate, Luminăția Sa Craiul a ieșit pe vreuna din ele tocmai când a intrat el. Deaceea se hotărî să rămână chiar aici, lângă ușă, în așteptarea celor ce vor urma...

Și tot așa cum stă în clipa aceasta, când s-a așezat pe piatra dintre ierburile nalte, așa stătu cu multă răbdare și în odaia Craiului, pentru că pan Matczyński nu mai era la vârstă când să se grăbească, să se zbućiume, să se frământa peste seamă – viața trăită și întâmplările prin care trecuse îl învățară să fie așezat, cumpătat, cântărit și chibzuit. Mai la urma urmei, odată ce Craiul a binevoit să-l poftască, înseamnă că are nevoie de el, iar dacă a venit și nu l-a găsit, înseamnă că Luminăția Sa are un gând al lui, o grijă a lui, pe care se cuvine s-o lămurească mai întâi, după care, neapărat, se va întoarce aici și vor sfătui în doi despre ceea ce au a sfătui...

Pan Matczyński își coboară privirea la cizmele colbăite, vede niște găze cățărându-se pe vârful lor și pornind să urce în sus, pe glezne, și mai sus, pe tureți. Odată dă cu piciorul în pământ și le strigă în sinea lui: „Ho! Ce v-ați pornit? Că doar sunt viu încă!”

Luminăția Sa Craiul se afla acolo, în odaie – nu ieșise nicăieri –, numai că nu ședea la masă, ca totdeauna, aplecat asupra unor hârtii, sau cercetând harta Evropei, sau scriindu-și cele amintiri despre lucruri trecute, ori ținându-și capul greu, de leu în palme și gândindu-se la țara sa hojma zguduită de vânturi și cutremure politice lăuntrice, izbită de alte puteri mari din afară, ori, acum, cugetând la marea și sânge-roasa lovitură ce-o dădu păgânul fruntariilor de miazăzi, în vremea aistui an... Luminăția Sa lăsase falnicul scaun și se dăduse într-un colț, unde-și avea un mic jilt, jos, îndemnatic, se lăsase în el și, se vede treaba, ațipise, cu bărbia rasă neted și curată lăsată în piept. Când dădu cu ochii de el, într-un târziu, pan Matczyński înțelese că sosirea și aflarea Domniei Sale aici este nepotrivită și vru să se întoarcă și să iasă tot așa, neauzit, precum intrase, dar n-o făcu. De ce nu ieși? Uite asta nici Domnia Sa n-ar fi putut-o spune. Atunci n-ar fi putut-o spune. Acum, când a poposit de șade pe această piatră, pe acest deal cuprins de ierbi, sub care se așterne o așezare omenească arsă și pârjolită, acuma Domnia Sa înțelege de ce n-a plecat, de ce n-a ieșit atunci. Putea să-l părăsească pe Luminăția Sa Craiul? Căci nu putea ști cu încredințare dacă îl cuprinsese somnul cu adevărat, ațipise în așteptarea sftenicului, sau îl înțepeniseră pe neașteptate necazurile și grijile? Și, într-un atare moment, să iasă și să-l părăsească?

Luminăția Sa îi ghici pornirea ascunsă și, făr' să deschidă ochii, zise din acel colț al lui:

„Stai. Nu pleca, pane sfetnice. Îngăduie, rogu-te, puțin, să-mi vin în fire... Așa m-a pălit o slăbiciune... o neputință... o ameteală ori cum să-i mai zic, încât se învârti pământul cu mine... Abia am fost în stare să ajung aici și să mă las căzut în jilțul acesta!”.

Acest munte de om, acest neînfricat oștean al creștinătății, spre marea lui mirare și mâhnire, se arătă pe neașteptate în ochii lui pan Matczyński atât de mic, și slăbit, și ugilit, încât Domnia Sa se simți cuprins de ceva soră cu spaima. „Așa să fie oare ori am năzăriri? Luminăția Sa a ajuns la capătul puterilor, i le-au secătuit anii, și necazurile, și grijile, ori eu însumi am început să aiurez?” Și cinstitul sfetnic, credinciosul sfetnic, plecă iarăși fruntea și, înaintând ușor, până în fața mesei mari, și lungi, și late, încărcate cu hârtii, și cărți, și sfeșnice, și chipuri cioplite din lemn și din marmoră albă, făcu o plecăciune, dând glas cuvintelor:

„Am venit, Luminăția Ta, după cum ai binevoit să-mi faci chemare și poftire. Iar dacă în ceasul acesta sunteți obosit și vlăguit, după cum o arată înfățișarea și chipul, eu aș zice să amânăm vorba noastră pentru mai târziu, pentru altă zi și alt ceas, mai potrivit.”.

Atunci se trezi leul în inima Craiului – el se ridică repede, cât fu în stare de repede, în picioare, își dădu ușor capul pe spate, cu aceeași dintotdeauna mișcare plină de măreție, și glăsui puternic, sunător:

„Oare crezi că e ceva pe lumea asta care să mă doboare? Nu, nu se află, cinstite pane Marek... Bineînțeles, în afară de nemiloasa moarte... Dar, cred, încă nu bate la ușă, iar dacă-i așa, atunci în putere suntem, datori suntem să facem ceea ce ne-a lăsat pe seamă bunul Dumnezeu și ce așteaptă acest norod viteaz și nenorocit, și această Patrie a noastră, moștenită de la strămoșii noștri...”.

„Ascult, Luminăția Ta. La porunca Luminăției Tale sunt, eu, slugă credincioasă până la cea din urmă a mea suflare. Vă ascult.”

Craiul își trecu palmele amândouă pe fața-i aburită, și le ridică spre frunte, peste plete, apoi, coborându-le cu o mișcare scurtă, veni la cel intrat, îl apucă de umeri și-l privi drept în ochi, cu privirea sa pătrunzătoare:

„Îți mulțumesc din toată inima că m-ai înțeles și m-ai crezut, cinstite pan Marek și dragul și scumpul meu prieten... Așa am și știut că nu mă vei părăsi într-un ceas de grea cumpănă atât pentru casa mea, cât și pentru țara ce ne are de feciori și slugi ale ei...”

Atunci își ridică, cu oarecare sfială, privirea și și-o opri pentru o clipă asupra chipului celui dintâi al patriei fecior, cel ales și ridicat mai-mare peste toți copiii ei, ca să-i îndrume și să-i ducă pe calea cea dreaptă, a binelui și adevărului, a ridicării iarăși din starea grea, și tulbure, și întristătoare în care fusese împinsă de vitregiile vremilor acestora. Și când îi întâlni, ca o scurtă fulgerare, țâșnită dintr-un întuneric de noapte, lucirea din adâncul ochilor mari, adumbriți de ceața anilor, iată că-l văzu iarăși măreț, iarăși plin de puteri și hotărâre și se gândi, cu mulțumire multă în sinea lui: „Ferice de acest pământ și acest neam că are parte de un Rigă neînfricat și nebiruit nici de puterile oștilor din afară, nici de amestecăturile vrăjmașilor dinlăuntru, nici de grijile cele mistuitoare și negre din adâncul inimii. Vivat Polonia!” Așa își zise în clipa aceea pan Matczyński, care acuma șade pe această piatră și vede limpede că n-a fost decât o pornire de simțuri preapline, o părere amăgelnică, căci tot atunci Craiul se întoarce, cu fața întunecată, îl luă de braț și-l duse pășind încet cu dânsul prin acea odaie, dintr-un colț în altul, de la fereastră la ușă, apoi, după o bucată de vreme, când nu mai

putu să vadă răsărind aceleași lucruri și chipuri în față-i, iar și iarăși, îl scoase prin ganguri lungi și abia-abia luminate, spre alte încăperi ale palatului, unde se păstrau arme și steaguri luate în bătălii cu păgânii ori cu alți neprieteni, apoi ieșiră pe cărăruia din grădină, după care iarăși se întoarseră în odaia de la început, și, în tot acest răstimp, Luminăția Sa vorbea, vorbea, vorbea, mărturisindu-i frământul și zbuciumul său, chinuitoarele gânduri ce nu-i dau răgaz să doarmă nopțile și, de fiecare dată, cu fiecare îndoială și întrebare a sa, se întorcea către dânsul, cerându-i părerea, sfatul, cuvântul de prieten vechi, și credincios, și bun. Și pan Matczyński, care mai mult tăcea, doar arare dacă arunca, mai bine zis, puneă o vorbă-două, se pătrunse de atâta dragoste fierbinte față de măritul Crai, simți atât de aproape frământul și zbuciumul Luminăției Sale, încât, trecând prin fața unor oglinzi mari cât peretele, de sus până jos, își zări în apa lor propriul chip și-l văzu palid, asuprit, ca și cel al Craiului, ce se afla pășind alături. Și-și zise iarăși atunci: „Of, Luminăția Ta, cum aș putea să te ajut? Poruncește-mi ce să fac și voi face totul pentru Luminăția Ta!”

Zise Craiul: „Când fost-am ridicat în tron, au știut-am eu ce grea povară îmi iau pe umeri și pe conștiință, drag prieten și frate? Oh, am crezut că voi putea face așa cum îmi cere sfânta datorie față de țară, și neam și credință, dar, vai! iubite prietene, am greșit!”

„Cum? nu se putu reține să nu strige pan Matczyński. Dar țara îți dă ascultare, Luminăția Ta! Oastea merge după Luminăția Ta, îți dă ascultare și se aruncă și-n foc, și-n pară, atunci când i-o ceri!”

„Oastea? Care oaste, pan Matczyński? zise Craiul, oftând din greu. Ceasul meu de aur a trecut. A venit și s-a dus. Acolo, la Viena, când am dat iama prin corturile marelui vizir și

I-am pus pe fugă cu toată puzderia lui de oștire... De atunci încoace, iubite pan Matczyński, norocul și-a întors spatele de la mine!”

„O, nu! zise atunci pan Matczyński. Să nu cârtim împotriva voinței lui Dumnezeu. Eu cred că el nu ne-a uitat, că ceasul cel mare al ridicării și înălțării iubitei noastre Patrii este înainte!”

La auzul acestor cuvinte, Craiul se opri, așa cum înaintau pe acea cărare printre pomi, și, întorcându-se către sfetnicul său, grăi așa:

„Este credința ta adâncă și neprefăcută, pan Marek? Atunci, se vede treaba, am îmbătrânit eu cu totul și m-am ramolit de-a binelea. Nu, îmi iau cuvintele îndărăt. Nu ceasul de aur al Patriei mele a trecut, ci ceasul meu, al lui Ioan Sobieski. Ceasul de aur al țării noastre dragi e înainte... Iar cine va fi acela care te va conduce, iubită Polonie, spre acea culme aurită? Zi tu, pan Matczyński, cine?”

„Luminăția Ta”, dădu răspuns pan Matczyński, căci altfel nu putea să spună, deși era de uneală că anii s-au așezat grei pe umerii Craiului – de altfel, și pe ai lui...

Riga Ioan zâmbi, dar zâmbetul fu amar.

„Nu! Să nu încerci să mă lingușești, iubite prietene. Iată că bolile s-au înmulțit și curând o să mă doboare cu totul... Dacă-i e scris Patriei noastre să se ridice, să se înalțe, o vor duce spre acel ceas măreț alte inimi mari, care vor veni după mine!”

„Luminății prinți, fiii Luminăției Voastre o vor călăuzi.”

„De, se lumină la față Craiul. Sânge din sângele meu, carne din carnea mea, os din osul meu... El, prințul Iacob, iubitul meu fecior și urmaș al tronului Poloniei – lui îi este scris s-o poarte spre noi culmi de glorie.”

Spunând acestea, Luminăția Sa se umplu de atâta însuflețire, ochii îi străluceau cu atâta foc, chipul într-atât i se îmbu-

jorase, încât pan Matczyński nu-l mai recunoștea, era iarăși tânăr, și viguros, și plin de înflăcărare Craiul, ca altădată, în anii cei tineri și plini de putere. Dar asta nu ținu decât câteva minute, după care avântul trecu și Luminăția Sa fu cuprins de-o tuse grea, adâncă, tot trupul începu să-i tremure, picioarele i se înmuieră, și atunci, pan Matczyński fu nevoit să-l ia de subsuoară, să mai cheme un valet și-l duseră în odaia de lucru a Rigăi, acolo îl așezară în același jilț în care-l găsi când intră și, abia într-un târziu, își veni în fire, plin de nădușeală pe frunte și pe gât, își trase sufletul și, ca totdeauna, făcând chip că nu s-a întâmplat nimic, își urmă firul vorbei.

„Dar împăratul Leopold? Te-ai gândit la dânsul?”

Pan Matczyński cunoștea prea bine durerea, și supărările și necazul ce îl rodeau pe Craiul, ori de câte ori își amintea de împăratul Leopold ori venea vorba despre el, de aceea păstră tăcere, nedorind să sporească amărăciunea Craiului, dar Luminăția Sa vorbi mai departe:

„Află, cinstite pan Matczyński, că Împăratul nu doar că s-a arătat nerecunoscător față de mine pentru că i-am despresurat de păgâni cetatea de scaun, cu vitejii mei... Înălțimea sa, după ce a dat pe principesa de Neuburg după fiul meu, crede că m-a cumpărat cu tot cu ciubote și mă tratează ca pe-o slugă a sa... Moldova și Muntenia sunt provinciile Coroanei mele de drept, din veac, auzit-ai, pan Matczyński? Ale mele. Și eu le voi lua cu armele dacă nu mi se vor închina de bunăvoie. Le voi lua și le voi alătura la Coroana mea!...”

Aici, luarea-aminte a lui pan Matczyński fu atrasă de o gloată de oameni, care mai degrabă semănau cu niște biete dobitoace mânate din urmă, care se mișcau acolo, în vale, pe un drumeag cotit, abia purtând povara trupurilor lor. Din urmă, călare pe un cal fost cândva alb, dar acum ajuns murdar ca vai de el, venea un bărbat care avea hainele pe jumă-

tate leșești, pe jumătate tătarești, căci la nădragii înguști pe care-i purta pe el avea un pieptar de piele și o căciulă mițoasă ce-i apăra capul de bătaia soarelui. În urmă-i avea legat de-o frânghie un rob, care abia își mișca picioarele, și el, călărețul, din când în când, se întorcea către acel prins și-i striga să pășească mai cu spor. Pan Matczyński pricepu că aceia-s niște bieți țărani care se întorc la casele lor, la satul lor, unde-o fi fiind acela, așa cum știa că vin unii dintre cei fugiți de urgie, dar despre călăreț și prinsul lui nu avea de unde să aibă știre, de aceea trimise pe unul din oștenii ce se opriseră, și ei, mai la o parte, să afle. Peste puțin, oșteanul veni îndărăt, iar cu el se înfățișă și călărețul însuși cu robul legat de funie.

— Cine ești, pane? întrebă pan Matczyński. Și de unde vii?

— Sunt pan Barszczewski, fiul cinstitului șlehtici Teodor Barszczewski, și vin din robia tătarască, fiind dus acolo încă astă-iarnă.

— Din robie? se arată mirat pan Matczyński. Și cum ai scăpat, pan Barszczewski... Andrei?

— Mă cunoașteți pe nume? se arată mirat la rându-i fiul de șlehtici.

— Da! întări pan Matczyński. Am fost la război de mai multe ori, alături cu tatăl tău... Iar acest târât în urma calului Domniei Tale cine este?

— Fostul meu stăpân, râse Andrei Barszczewski. Prins fiind de hoardă, am fost vândut lui. L-am argățit luni la rând. Iar când am reușit să scap cu fuga, l-am luat și pe dânsul cu mine, ca să-l fac sluga mea, să vadă și el ce dulce-i să fii rob...

— Așa?! se arată uimit pan Matczyński de viclenia tânărului șlehtici. Și cum ai izbutit să faci una ca asta, tinere?

Și flăcăul îi istorisi toată întâmplarea, descriindu-i amănunțit și pe rând cum a făcut drumul din Bugeac tocmai până aici, în țară, străbătând Moldova de la un capăt la altul...

— Și acum încotro ții calea, cinstite pane?

— Vreau să-mi gădesc părinții. Nu știu de mai sunt în viață.

— Să te ajute Dumnezeu să-i găsești... Iar cu acest mâr-zac ce ai de gând să faci?

— Am să-l țin la mine... Iar de va vrea să se răscumpere, n-are decât s-o facă, dându-mi bani cât mai mulți...

Atunci, pan Matczyński, care o rupea tătarește, se întoar-se către cel prins și zise în limba lui:

— Cum ați putut să ne călcați fruntariile, câinilor ce sun-teți? Cum de ați cutezat să prădați moșiile Craiului nostru, fiare sălbatice ce sunteți? Ați crezut că vă va trece mânia lui Dumnezeu?

Și pan Matczyński, cuprins de sfânta mânie, duse mâna la straja sabiei, la care tătarul căzu în genunchi, își trânti frun-tea în țărână, rugându-se de iertare:

— Sunt un om pașnic. La războaie n-am fost... Pe nimeni n-am omorât. Și acest cinstit domn mi-a fost vândut ca să-mi fie argat, slugă. Nu l-am obijduit și nu l-am bătut niciodată... Iar el, iată, m-a luat legat și mă duce cu dânsul... Rogu-te, mărite pane, să mă ajuți să mă întorc la casa mea, la copiii mei... Am să dau bani buni... Toți câți îi am... Și să fie slăvit Craiul Lehie, pe care noi, tătarii, îl avem în mare cinste...

Aici, pan Matczyński zâmbi amar: „Minți, câine ce ești! Vrei să scapi cu zile, de aceea te milogești”. Și zise către pan Andrei:

— Du-l mai departe unde vrei să-l duci. Dar să trimeți veste la Cracovia, la curte, că ai adus pe acest prins. Că, dacă aflu eu la întoarcere că n-ai făcut după cum ți-a fost porunca, să știi că grea pedeapsă te așteaptă, tinere... Mai grea ca robia la acest tătar... Duceți-vă!

Tânărul șleahlici, care nu știa pe cine are în față, la înce-put se cam semeți, dar, auzind în ce fel îi vorbește acest pan,

își dădu seama că e dintre marii dregători de la curte, se făcu palid la față, plecă fruntea și făgădui că va face întocmai, de îndată ce se va întoarce la casa părinților săi. Își luă calul de frâu și, așa, pe jos, coborî până la drum, abia acolo încălecă și se duse grăbit mai departe, ca să ajungă pe țărani ce se îndepărtară oarecum, să-și urmeze calea împreună cu ei, așa fiind mai fără de primejdie drumul.

Și iar gândurile îl întoarseră pe pan Marek Matczyński către ziua de deunăzi, când fu poftit la Craiul și-l găsi într-o stare de adâncă mâhnire, dar și cu izbucniri de voinicie în glas, care-i arătau firea cea aprigă și neînfricată de pe vremuri. Zise Craiul, după ce își trase sufletul: „Seimul a scos hotărârea de a porni campania împotriva Turcului... Am luptat pentru atare hotărâre și am învins, pan Matczyński – o avem. Dar la ce bun dacă ea rămâne o vorbă deșartă? Unde este oastea cu care voi să pornesc? Unde sunt proviziile? Unde sunt munițiile? Tunurile, armele, caii? – Craiul sălta din jilțul său, se dădu la fereastra mare, aruncă o privire în curtea largă și pustie și urmă: Să pornesc iarăși cu o mână de oameni slab înarmați, cu cai slăbiți, ca mai an-an-anțărț, și să mă încolțească iar hoarda și să mă silească a mă retrage îndărăt? Așa vor vrăjmașii mei să se întâmple?”

Pan Matczyński cunoștea durerea și îndoielile Craiului, le cunoștea ca nimeni altul, cunoștea și puterile ce mergeau împotriva vrerii crăiești, dar mai știa și sărăcia voievodelor, neputința șleahicilor, alteori nedorința lor de a sări la chemarea Craiului, pe care l-au ales, dar nu-i îngăduiau să-și întărească puterea într-atât, încât s-o lase după moarte fiilor săi, astfel tăind drepturile ei, ale șleahtei.

„În ciuda dușmanilor mei, voi porni! strigă Craiul, și atunci pan Matczyński văzu că Luminăția Sa se apucă cu mâinile de marginea pervazului, ca să nu se clatine, căci îl

apucă amețeala. Voi porni cu oastea mea, cu garda mea și voi răzbi la Dunăre! Voi arunca pe păgân, oriunde mi-ar ieși în cale, îl voi îneca în Dunăre, în mare. Iar pe tătarii ce mi-au călcat averea și moșiile am să-i trec prin foc și sabie, mârșavii ce sunt... Așa va fi! Am jurat eu, Ioan Sobieski, Eroul Creștinătății! Am să-i dovedesc îngâmfatului Leopold ce este în stare să făptuiască sabia mea! Să nu creadă că voi da îndărăt de la gândurile și planurile mele! Cum am zis, așa va fi!”

Pan Matczyński simte că i se îngreunează capul, vrea să se ridice de pe acea piatră, dar și picioarele i s-au făcut grele ca plumbul. Se sprijină cu mâinile amândouă în muchiile pietrei și, pe neașteptate, degetele lui ating niște adâncituri în fața ei lată, de la o parte. Oboseala i se ia ca prin minune, Domnia Sa se ridică de pe lepede, se întoarce și se uită la ea – e o piatră de mormânt, bătută, fără chipuri, da, o piatră de mormânt, rătăcită cine știe cum și când în acest câmp de mohor. Au cine zace sub ea, la rădăcina ierbiilor? Un biet șerb păcătos? Ori, poate, un viteaz și brav oștean, care și-a aflat moartea în acest loc și a fost astrucat de prietenii săi credincioși, cu multă jale plâns de păsările cerului și de șuieratul vântului ce colindă câmpia?

Pan Matczyński se apleacă și, cu ochii săi împăienjeniți de amintiri ori, poate, din pricina slabei sale vederi, încearcă să deslușească literele săpate în lepede și nu vede decât semnul crucii și mai mult nimic. Piatra însă este tare, piatră bună, deși lovită de cineva cu muchia toporului spre a o dărâma, dar a rezistat piatra, nu s-a dat... Pan Matczyński se îndepărtează încet de locul acesta, apoi, peste câțiva pași, se întoarce și se uită iarăși la lepedea albă, rătăcită în câmpul de mohor, și o greutate i se lasă pe suflet: „După atâta zbucium ce are omul în viață, iată unde îi este dat să zacă. Pierdut, uitat de lume, fără măcar numele să-i fi scris. Să se știe...”

Urcă în caleașcă și strigă către vizitiu să mâne cât mai degrabă, căci vremea este târzie... Și iată, în rostogolitul roților și săltatul ușor al trăsurii, încetul cu încetul, lumea din jur, cu coline lutoase, colțuri de păduri pârlite de soare și acoperite de praful drumului, printre care se ițea ici-colo câte o umbră de casă, în care nu se știe dacă trăia cineva, căci mai multe erau fără acoperișuri, arse ori abia înjghebate la loc din paie negre sau stof verde, – lumea din jur păli, se îndepărtă iar, și pan Marek Matczyński se întoarse iarăși cu gândul la vorba pe care-o avu cu Craiul. Luminăția Sa îl luă de-o parte, ca și cum cineva nedorit ar fi putut să-i audă, să tragă cu urechea, și-l rugă cu glas fierbinte:

„Iubite prietene! Ce-o fi dat să se întâmple va să se întâmple negreșit. Un lucru vreau să te rog, ca prieten pe prieten, frate pe frate. Faci acest drum la Żółków nu atât pentru liniștirea sufletului meu, cât al Crăiesei. Milă mi-i tare de Marysieńka, cum suferă și se căznește pentru pagubele și pierderile pe care le-am avut. Varvarii au călcat în picioare chipuri și icoane din cele mai scumpe inimii bunei mele jupânese. Știu că nu pot fi nici întoarse, nici răscumpărate, căci au fost distruse de istov. Că, de s-ar putea, aș da jumătate din banii pe care-i am ca să le întorc... Dar sălbaticii sălbatici și varvari rămân. Luminăția Sa arăta atât de tulburat, atât de mișcat, încât nu doar în glas, ci în ochi chiar străbătură lacrimi de amar și obidă. Ascultă, iubite prietene. Aflatu-am de la unii șleahțici din partea locului că unele pânze și sculpturi totuși ar fi putut să scape de pârjolul și furia varvarilor. Or fi duse în țara lor, spre a fi vândute – nu știu, poate va ieși la iveală cu vremea. Însă altele, sunt bănuieli, ar fi fost scoase din mâinile sălbaticilor și, ca prin minune, ar fi rămas întregi, dar nu se știe unde sunt.”

„Așa să fie, Luminăția Ta? întrebă atunci mirat pan Matczyński. Dacă acesta este adevărul, eu, aflându-mă la